

SÜHEYL ÜNVER'İN GİZLİ HAZİNESİNDEN ÜÇ ESER

Melike TEMİZ¹

orcid.org/0000-0002-8235-0295 Geliş Tarihi: 01.08.2022

İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü kurucusu, aynı zamanda geleneksel Türk sanatlarının inceliklerinin günümüze ulaşmasına önemli katkısı olan, doktor ve sanatkâr Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in hazine niteliğindeki dosyaları Süleymaniye Kütüphanesi Süheyl Ünver Araştırma Merkezi bünyesinde yapılan çalışmalarla koruma altına alınmıştır. Araştırmacılara birçok konuda önemli bilgiler sunan koleksiyondaki dosya ve defterlerde; sosyal ve kültürel tarih ile şehir, mimari, sanat ve tıp tarihi gibi alanlarda başvurulabilecek birçok envanter yer almaktadır. Koleksiyonda Ünver'in kendisi tarafından belge, fotoğraf, çizim, resim ve not gibi malzemelerle doldurulmuş bin dört yüz seksen altı (1.486) defter mevcuttur. Bilim, tıp ve kültür tarihi konularında Ünver'in yaptığı araştırmalar ve yazdığı makalelerin yer aldığı defterlerin içerisinde kurutulmuş bitkiler ve tekstil parçaları gibi farklı malzemeler de bulunmaktadır.

Süheyl Ünver defterlerinin bu kadar kıymetli olmasının bir sebebi de hocamızın defterlerine verdiği önem ve onlar için harcadığı yoğun mesaidir. Doç. Dr. Nil Sarı, "Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'i Anarken" isimli makalesinde Ünver'in son derece önem verdiği defterleriyle ilgili şu ifadelere yer vermektedir:

Hocamız, defterlerini evlâdı yerine koyarak şöyle derdi: "Akşam çocuklarımla konuştum" ya da "Defterlerimi emzirdim, geldim", bir başka gün de, "Ayrı ayrı sütlerini verdim, geldim derdi.

Bu kıymetli defterlerden oluşan koleksiyona 2021-2022 yılları arasında Süheyl Ünver'in kızı Gülbün

Mesara tarafından iki yüz otuz altı defter, otuz beş dosya ve bir adet el yazması kitap daha bağışlanmıştır. Defterlerin tasnif ve kataloglama işlemleri de tamamlanarak Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Araştırma Merkezi envanterine kaydedilmiştir. Araştırmacıların hizmetine sunulan bu yeni defterler keşfedilmeyi beklerken Kubbealtı Vakfı, Süheyl Ünver Koleksiyonu'nda bulunan defterleri yayın hayatına kazandırmaya devam etmektedir. Bununla birlikte Süheyl Ünver'in hayattayken Süleymaniye Kütüphanesine bağışladığı eserlerin arasında yer alan 352, 680 ve 464 envanter numaralı İran, Irak ve Mısır defterleri Temmuz 2022'de basımı gerçekleştirilerek yayın hayatına kazandırılmıştır. Defterlerin içerisinde bulunan kıymetli notlar, hatıralar ve çizimler okuyucuları âdeta hayali bir seyahate çıkarmaktadır.

Süheyl Ünver, yurt içi seyahatleri dışında 1951 yılında Mısır, 1952 yılında Irak ve 1954'teyse İran'a seyahat etmiş; her üç seyahatiyle ilgili notlarını defterlerine yazmıştır.

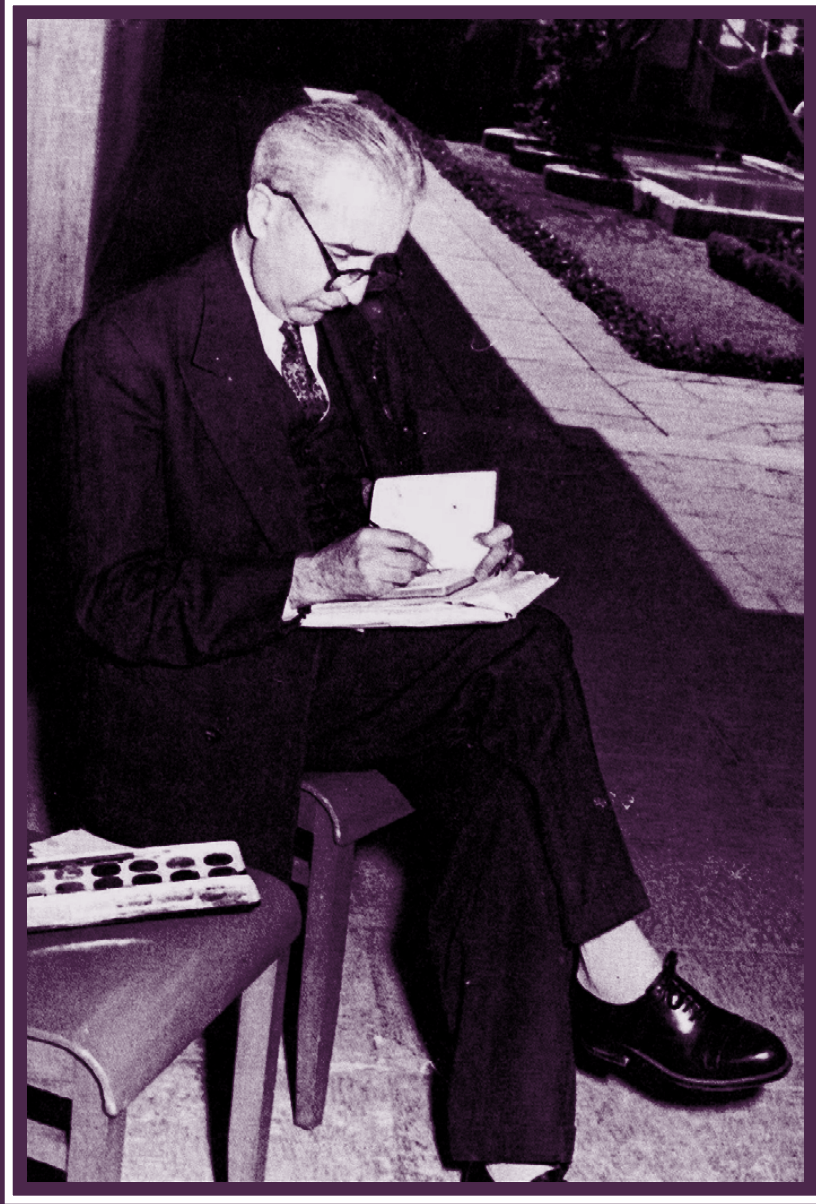
Süheyl Ünver'in Mısır Defteri: Mısır-nâme

"Mısır hep yapmış, hem de yazmış. Sanatla tarihle meşgul olanlar mutlaka Mısırdan geçmeli, vesselam"

Süleymaniye Kütüphanesi 352 numarada kayıtlı olan defter Üzeyir Karataş tarafından yayına hazırlanmıştır.

Süheyl Ünver kırk üç yıllık dostu, eski hariciyelerden Esad Fuad Tugay'ın davetiyle eşi Müzehher Hanım'la 1951 yılı Ocak ayında Mısır seyahatine çıkmıştır. Not-

¹ Geleneksel Sanatlar Derneği, Kültür ve Sanat Koordinatörü

Süheyl Ünver

larına “Mısır’da en çok ne ile meşgul oldum?” diye başlar ve şöyle sıralar:

Papirüslerde resimler ve renkli resimler, Hiyeroglif Alfabesi, Müzelerinde Türk eserleri, Müze ve kütüphânelerde Türk yazıları, Kıymetli zevât ile tanışmak, Tutankamon’da tezyînât, Eski Mısır mitolojisi timsalleri, Memfis, Eski Fustat, Dârü’l-Kütübi’l-Mısriyye Müzesi, Arap Müzesi, Mıkyâsün-Nîl, Şerif Sabri Paşa Koleksiyonu, Medrese-i Şeyhûn, Berkuk Medresesi...

Mısır müzelerinde, özellikle Grekoromen Müzesinde gördüğü eserlerin korent başlıklarını çizmiş; Dârü’l-Kütübi’l Mısriyye Kütüphanesinde gördüğü eserleri not almıştır. Orada gördüğü mumyalarla ilgilenmiş, bunlara dair notlarını aynı zamanda bir doktor ve tıp tarihçisi sıfatıyla deftere kaydetmiştir. Seyahati sırasında halkın yerli kıyafetlerine dair betimlemelere yer vermiş; halkın gittiği hekimlere, yemek kültürüne ve Mısır’da görüştüğü âlimlere kadar birçok ayrıntıdan bahsetmiştir.

Süheyl Ünver’in Irak Defteri: Bağdâd-nâme

“Her başlangıcın bir sonu var. Acaba bu defterde o nerededir, bilecek misiniz?”

Süleymaniye Kütüphanesi 680 numarada kayıtlı olan defter Milad Salmani tarafından yayına hazırlanmıştır.

Süheyl Ünver’in Bağdat’a ziyareti İbn-i Sînâ’nın bininci doğum yılı münasebetiyle 20-28 Mart 1952’de tertip edilen anma töreni ve kongresi içindir. Irak hükûmetinin davetlileri olarak İstanbul Üniversitesi’ni temsilen Rektör Ord. Prof. Dr. Kâzım İsmail Gürkan ile Edebiyat Fakültesinden Prof. Dr. Ahmet Ateş ve eşi Müzehher Ünver’le kongreye katılan Süheyl Ünver, oturumlarda önemli tebliğler sunmuştur. Programlar çerçevesinde Babil, Musul, Necef ve Kerbelâ’ya yapılan ziyaretlere dair Ünver’in defterine aktardığı zengin notları, sayfaları süsleyen ufak çizimleri, sulu boya resimleri bulunmaktadır.

Süheyl Ünver bu seyahatte 54 yaşındadır. Defterine not ettiği düşüncelerinin bir kısmı, örneğin mezheplerle ilgili düşünceleri, önemlidir. Ünver’in Irak tarihi ve insanıyla ilgili gözlemleri, oradaki akademisyenlerle olan münasebetleri, onlara karşı sergilediği tavırlar ve Irak tarihi üzerinde durulması gereken hususlarla ilgili önerileri bu defterde en çok dikkat çeken yönlerden bazılarıdır.

Abdülkadir Geylani Hazretleri, Hallac-ı Mansur, Ömer Şehâbüddîn Sühreverdî, İmam-ı A’zam Ebû Hanîfe Hazretleri, Kerbelâ, Necef gibi mekânların isimlerini ziyaret ettiği yerler olarak kaydettiği defterinde Sünnilerde ve Şiilerde gördüğü kıyafet farklılıklarını betimlemiş, Bağdat’ta bulunan Türk hatıralarını sıralarken, halkın konuşma özelliklerine dair notlara da yer vermiştir:

“Şam’da şiir gibi konuşurlar. Bağdat’ta halk dili var. Bağdat dil bakımından Ankara’ya, Şam İstanbul’a. Şam’da çocuk bile fasih konuşur.”

Süheyl Ünver’in İran Defterleri 1: İran Seyahatnâmesi

“Bu defterim gerek İran’da gerek dönüş yolunda ve bil-hassa İstanbul’da elden ele dolaştı ve zannederim çok beğenildi. Ben şimdi açıkça itiraf edeyim ki bunu sevdiğim talebeme bir örnek olsun diye hazırladım. Onlar unutmazınlar ki, ben her seyahatimde bir boş defter alırım, böyle doldururum. Şüphe etmem ki, seneler sonra bu defter bir kıymet iktisap etmesin...”

Süleymaniye Kütüphanesi 464 numarada kayıtlı olan defter Milad Salmani tarafından yayına hazırlanmıştır.

Süheyl Ünver İbn-i Sînâ’nın doğumunun hicri bininci yıl dönümü münasebetiyle 12 Nisan-8 Mayıs 1954 tarihleri arasında İran Şehinşahı Rıza Pehlevi’nin resmî davetlisi olarak İstanbul Üniversitesini temsilen tertip edilen kongreye katılmıştır. Bu önemli kongre vesilesiyle Ünver’in Türk heyetiyle birlikte İran’daki çeşitli millî temaslarına dair notları, fotoğrafları, Hemedan, Tebriz gezileri ve izlenimleri ve sulu boya tabloları, İran günlerinin renkli intibaları olarak bu eşsiz defterin sayfalarını süslemektedir.

“Evliyâ-i cedîd, hafîd-i Evliyâ-i Atîk, Irâk u İran’da”

Süheyl Ünver, bu seyahatinde elli altı yaşındadır. Defterine *“Çok şükür Yâ Rabbi her şeyi tatlı yerinde bıraktım”* diyerek başlamıştır. Defteri çok ilgi görmüş, sonraki yıllarda İranlı dostlarıyla görüştüğü zaman defterini tekrar yanına alarak onlara bazı hatıra yazıları yazdırmıştır.

İran kral ve kraliçesinin imzalarını zencerekle bir çerçeve içinde süslemiştir. Kraliçe *“Hangi imzayı atayım?”* diye sorunca Farsça olmasını rica etmiştir. Bir Amerikalı âlim, imzaları görünce *“Amerika’da bu defteri iki milyon dolara satırım.”* demiştir. Ünver bunu, *“Şimdi şehinşahların benden başka hiçbir fertte imzası yok. Herkes gelip defteri görüyor.”* diyerek kaydetmiştir.

İran’da havuzları ve su ışıltılarını çok beğendiğini, bahçelerinin her yerde çok temiz ve itinalı olduğunu, İranlıların bahçeleri ve çiçekleri çok sevdiğini, İran’da değişik kahvelerin pişirildiğini, kendisine üniversitedeki toplantıda acı bir kahve verdiklerini ve Pehlevi’nin kabrini ziyaretten sonra gül suyu katılmış tatlıca bir kahve ikram ettiklerini yazmıştır.

16. asırda Kas-ı Şîrîn Harâbesi’nin yapıldığı yere giderek fotoğraf çektirmiş, aynı zamanda İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’ndeki Matrakçı Nasuh’un Beyân-ı Menâzili Seferi Irâkeyn eserinden bir minyatürü de çizerek defterine eklemiştir. İran’da gördüğü havuzların çizimlerini yaparak yaz - kış sularının aktığını, serin, latif, bihter, dilnişîn ve dilrübâ gibi olduklarını yazmıştır. İran’da rastladığı şairlerin imzalarını alırken, Üstad Bihzâd ve Üstad Yûsufî’nin evine gittiğini, burada onlardan kedi tüyünden fırça yapmayı öğrendiğini anlatmış, fırça yapımını çizimleriyle birlikte vererek ayrıntılarıyla yazmıştır.

Kubbealtı Vakfının öncülüğünde, Üzeyir Karataş’la Milad Salmani’nin titiz ve değerli çalışmaları, hocamızın kızı Gülbün Mesara’nın sunuş yazısıyla yayına hazırlanan bu üç eser; okuyucuları İran, Irak ve Mısır’da âdeta tarih yolculuğuna çıkarmaktadır. Kitapları okuyanlar, Süheyl Ünver’in fırçasından çıkan resimlerle şehirlerin sokaklarında gezebilecek; defterdeki hatıra fotoğraflarının seyrine dalarken tüm bu yaşanmışlıkların içinde kaybolup gidecektir. Bütün bunların lezzetine varan kitapseverler olarak, Süheyl Ünver kitaplığına eklenen bu eşsiz eserlere yenilerinin ekleneceği günleri merakla beklemeyiz.